

Vår politikk

Taler

Jens Hundseid

Dato

16 september 1938

Sted

Hurdal Verk

Omstendigheter

Bondepartiets landsmøte

- 1 En gammel filosof skal engang for lenge siden ha sagt at alt flyter. Han mente vel dermed å si at alt er relativt. Det var kanskje den første relativitetsteori.

- 5 Vår tid er stadig vidne til skoleeksempler i retning av relativitetens gyldighet. Vi er stadig vidne til at tidsidealene blekner og går. På snart sagt alle felter blir gamle sannheter avløst av nye.

- 10 Derfor er det vanskelig i en tid som denne å vise tversnittet av et politisk parti, for her stormer så meget nytt inn på oss fra alle kanter, nye ideer og nye systemer, samtidig som meget gammelt viser sig utbrukt og iallfall foreløbig må kastes på dør. Enhver tid er et tidsskifte, men det kan vel uten overdrivelse sies at den tid som vi nu gjennomlever er langt mere enn almindelig i smeltediglen til omsmeltning og nyorientering. Flere av de gamle idealer er på kort tid blitt så underlig avbleket og foreldet, mens nye opfatninger og retninger som man
- 15 steilet overfor, på likeså kort tid er blitt mere liketil og selvfølgelige. Sannheten er blitt mere relativ enn noensinde og en sannhets levetid har aldri vært kortere. Det er klart at i en sådan tid er det vanskelig for de politiske partier å være rette og skarpe i kantene og rolige og klare i strukturen. Tvertimot, det som preger politikken idag er nyorientering, man kan også si det på den måte at de politiske
- 20 partier er preget av usikkerhet. Det krever tid og omtanke å legge kursen d. v. s. ta stilling til de nye problemer som den raske utvikling skaper. Bondepartiet danner ingen unntagelse i så henseende.

- 25 Det er i politikken som i alle andre livets forhold en fare å stivne i dogmer og gamle læresetninger. Et parti må føre en politikk som er tidsaktuell, men samtidig må der passes på at farten ikke er større enn at den almindelige velger formår å følge med, for den menige velger er konservativ, når det gjelder hans

innstilling, han har ofte vanskelig for å sjeldne mellom det absolutte og det
30 relative. For ham er det ofte rett det som ikke er rett lenger og sannt det som
ikke lenger er sannt. Verden står nemlig ikke stille, den farer videre - alltid videre
gjennom tiden, med de omskiftelser som derav følger.

Vi kan beklage disse omskiftelser, men det nytter ikke å lukke øinene for dem og
35 innrette sig som om de ikke eksisterte. På vår ferd gjennom tiden er det
uungåelig at problemene kommer under nye synsvinkler. Det er omtrent som
når vi reiser op gjennom et stort dalføre, eller innover en lang fjord.

Vi kan lenge se de samme fjelltopper og fjellformasjoner, men de skifter
40 utseende efterhvert som vi ser dem under andre synsvinkler. På vår ferd
gjennom dalen ser vi også av og til nye veier som fører op, - på vår ferd gjennom
tiden dukker der op nye veier til løsning av problemene. Og på samme måte som
der på vår reise gjennom dalen dukker op nye formasjoner, mens andre ligger
bak oss og blir borte, dukker her på vår ferd gjennom tiden op nye problemer,
45 efterhvert som noen løses og andre løses ved at de simpelthen blir borte under
tidens gang.

Så har vi den ting som vi ikke minst i politikken må ta hensyn til, at et litet land
må tute blant de ulver vi er. Vi må innrette vårt næringsliv og løse våre
50 problemer i relasjon til verden vi lever i.

Når verden bygger ut planøkonomi, regulering, restriksjoner og meget annet
som vi til å begynne med synes er stygt og umulig, nytter det allikevel ikke for
oss å sette oss til å synge solo-liberalistiske toner. Vil vi være med, får vi henge på.
55 Vi må stikke fingeren i jorden og lukte hvor vi er, og gjør vi det, vil vi opdage at
vi er ikke lenger akkurat der vi var for noen få år siden.

En følge av denne urolige tid med stadig nye problemer og problemstillinger er
at de politiske partier innbyrdes er kommet i en annen relasjon til problemene
60 enn for kort tid siden. Tar vi f.eks. venstre så hadde dette parti til for få år siden
monopol på å være nasjonal. Mens Arbeiderpartiet var internasjonalt i hele sin
innstilling. Idag er det fullstendig motsatt. Arbeiderpartiet sverger i dag til den
nasjonale selvbergningsfane, mens venstre gråter over stengslene som bygges og
klynger sig til stumpene av den gamle liberalisme.

65 Ser vi på Bondepartiet er det også lett nok å påvise at vår relasjon til en rekke

problemer er blitt en annen. Jeg vil bare nevne vår stilling til organisasjonen. Vi var lenge imot, vi hyldet den individuelle frihet, den er mere naturlig for bonden enn for noen annen stand. Men så møtte vi tilslutt sterke organisasjoner på alle felter og på alle kanter, ubrytelige fronter, som det nyttet lite å drive spredt fektning imot. Bønderne måtte følge alle de andre klassers eksempel - eller også gå under, først økonomisk og senere kulturelt og sosialt.

Men det var lettere sagt enn gjort å få den norske bonde som lever så spredt under så ulike kår, inn i organisasjoner. Det er lett å forstå for en apoteker, en læge, en kjøpmann, en industriarbeider, at han har felles interesser med de andre av sin stand. Det er vanskeligere å få bonden i Dagalid til å forstå at han har interesse av det samme som bonden på Toten. Dessuten hadde vi adskillige politiske baglerbisper som arbeidet sterkt for å gjøre bønderne begripelige at de måtte ikke gi op sin gamle frihet og individualisme. De glemte bare å fortelle at det var frihet til undergang. Det hjelper litet å være fri odelsbonde med romantikk og tradisjon og gammel glorie, når arbeidsfortjenesten er liten og gjelden stor og med tvangsauksjon for døren.

Organisasjonstanken holder nu på å vokse sig sterk også ute i våre rekker. De såkalte "frie" er bare svake efterdønninger efter kampen. Men derved er vår stilling til selve organisasjonsproblemene blitt en annen. Vi ser ikke lenger så sympatisk på disse såkalte frie, enten de er her eller der, dertil har vi hatt altfor meget bry med dem. Jeg har nevnt disse eksempler for å slå fast at her i de senere år har funnet sted forskyvninger når det gjelder det innbyrdes forhold mellem de forskjellige partier likesom også partienes stilling til problemene er blitt en annen. Der fører mange veie til Rom og der kan føre flere veie til et mål, det gjelder til enhver tid å finne og bruke den vei som for den tid det gjelder har de ferreste og minste trafikkhindringer. Bondepartiet har gjennom hele sin korte levetid hatt det samme mål for øie: likestilling mellem de forskjellige næringer, en sund og harmonisk utvikling av samfundsorganismen på det beståendes grunn. Dette mål må vi alltid ha for øie. Det gjelder til enhver tid å finne den beste vei til dette mål. Om målet tror jeg de fleste av oss er enige, derimot er vi neppe lenger så enige når det gjelder veien.

Den direkte foranledning til kriseforliket med Arbeiderpartiet for 3 1/2 år siden, var som kjent St.med. 18, med den svik og krenkelse av det borgerlige kriseforlik av 1934 som denne St.med. bar bud om. Denne nu så bekjente St.med. var den store dråpe som endelig fikk begeret til å flyte over og vår tålmodighet til å

briste. Men kriseforliket hadde dog en dypere årsak. Bondepartiet har gjennom hele sin attenårige tilværelse hevdet at en sterkere og stabilere regjeringsmakt er en nødvendig forutsetning for en videre utbygning av demokratiet og for en
110 sterkere forankring av demokratiet i folkets sind.

Den stadig sterkere opdeling i flere politiske partier har skapt stadig svakere regjeringer, mindretallsregjeringer, som har ført en usikker tilværelse, har måttet leve for dagen, har måttet padle fra odde til odde som det er blitt sagt, har med
115 ande ord aldri kunnet innrette sig på langt sikt. Det er ganske klart at slike regjeringer får liten handleevne, den må liste sig frem på gummisåler, utsatt som den sitter for angrep og politiske overfall fra alle kanter. Bondepartiet har den hele tid innsett dette og vi har derfor ved alle anledninger gått inn for dannelsen av borgerlig flertallsregjering. Jeg har ikke nu tid til nærmere å komme inn på
120 denne side av saken. Under mitt hovedinnlegg i trontaledebatten 1935 gav jeg en nokså utførlig omtale av Bondepartiets syn på disse ting, og om våre mange forgjeves bestrebelser for å nå frem til en borgerlig flertallsregjering og om våre forgjeves bestrebelser for å finne frem til en borgerlig samling om en mere rettferdig fordeling av nasjonalinntekten. Og jeg understreket meget sterkt
125 hvorledes denne borgerlige vinglepolitikk med stadig skiftende mindretallsregjeringer uten handleevne stadig undergraver demokratiet i folkets sind. -

Krisehjelppolitikk, Quislingpolitikk, radikal arbeiderpartipolitikk var følgen, -
130 alle med et eller annet slags diktatur som mål.

Når jeg her idag repeterer disse nu allerede gamle ting er det for å slå fast at Bondepartiet gjennom kriseforliket av 1935 fulgte og fremmet sin gamle linje om en sterkere og mere stabil regjeringsmakt. Som jeg sa i Stortinget under
135 trontaledebatten i 1934. Bondepartiet må frem til en vei som skaper mere handleevne i det politiske liv og mere lønnsomhet for bygdenæringene. Kan vi ikke komme frem ved borgerlig hjelp, får vi søke støtte av andre.

Kriseforliket skapte i de første 2 år, i 1935 og i 1936, den sterkeste og stabileste
140 regjering som vi har hatt på lenge. Og som følge av denne styrke, som lå i avtalen mellom et flertall i Stortinget, hadde regjeringen handlekraft. Folket vil at noe skal skje, og folk flest vil regjeres.

Gjennom de handlinger som kriseforliket utløste i form av Sttingsvedtak og

regjeringsbestemmelser, fikk vi en politisk avspenning som vilde vært utenkelig under en fortsatt svak og vinglende mindretallsregjering. Krisehjelpen og krisehjelpmentaliteten, selvtektsmentaliteten ute i bygden forsvant som dugg for sol, Quislingmentaliteten gikk sterkt tilbake, kommunistene tapte terreng, 150 Arbeiderpartiet skiftet mening og endret signaler på en rekke viktige områder og innstillet sig på samarbeide på felter hvor det tidligere hadde stått på en hårdkokt opposisjonsbasis.

I det hele tatt gjennomgikk vårt politiske liv i de to første år etter kriseforliket en 155 utvikling og en modning som jeg for min del synes var meget gledelig og som jeg tror har hatt stor betydning. Som det fremgår av det som jeg her såvidt har berørt, må kriseforliket sees under et større og videre perspektiv enn bare det som vi opnådde i form av bedret lønnsomhet, utbygning av lånekasser, garantikasse for sparebanker, m.v.

160 Jeg har med vilje nevnt de to første år etter kriseforliket 1935 og 1936. For det kan dessverre ikke nektes at vi fra 1937 rent parlamentarisk mere og mere er glidd tilbake til den gamle tingenes tilstand med en mindretallsregjering som humper avgårde og i de enkelte situasjoner støtter sig til den stokk som er 165 nærmest forhånden inntil der en dag ikke er noen støttestav å finne. Derfor vil denne form for regjeringsmakt alltid ha en skygge av usikkerhet over sig, og denne usikkerhet forplanter sig med alle derav følgende ulemper til det økonomiske liv på alle områder i samfundet.

170 Denne efter min mening sørgelige utglidning tilbake til den gamle regjeringspadling fra odde til odde fikk grunnlaget lagt ved trontaledebatten i 1937. Bondepartiets talere i denne debatt, og kanskje særlig jeg, gikk ganske sterkt inn for et fortsatt samarbeide med regjeringen i kriseforlikets ånd. Men som svar fikk vi en ganske kraftig nesestyver av statsministeren. Dette er så nye 175 og velkjente ting at nermere omtale er overflødig i denne forsamling.

Fra februar 1937 har altså den politiske utvikling og den parlamentariske situasjon glidd inn i et nytt spor, eller rettere tilbake til det gamle spor uten faste avtaler og med det usikre og tilfældighetens preg over hele det politiske liv som er 180 en følge av denne situasjon.

Når vi er drattet tilbake til denne gamle tilfældighetens subus, skyldes det en rekke sammenstøtende omstendigheter. For det første var kriseforliket et

185 stridens eple i Arbeiderpartiet, - og er det fremdeles, kanskje sterkere enn før.
Kriseforliket og regjeringens forholdsvis moderate politikk har vært hard kost
for fagorganisasjonen, og for en stor del av Arbeiderpartiet og dets presse.

Det begynte med en sterk og åpen uvilje mot selve kriseforliket med bedring av
190 prisene på en rekke jordbruksvarer, hvor Arbeiderpartiet nokså hurtig endret
retningslinjer, fortsatte med en stadig sterkere pågang for å fremme nasjonal
selvbergning som Bondepartiet har kjempet for i årrekker med Arbeiderpartiet
som bitreste motstander. Derneft den endrede stilling til forsvarsspørsmålet og
en rekke andre spørsmål, hvor ansvaret har tvunget regjeringen til gang på gang
195 å kaste gamle standpunkter og agitasjonsfraser overbord. At all denne nye kost
har skapt hårdnakkede fordøielsesvanskeligheter blant store deler av partiets
velgere, er naturlig og forklarlig. Vi vet alle at der efter regjeringsdannelsen er
sterke brytninger i Arbeiderpartiet, og at regjeringens vanskeligheter har vært
større innad enn utad. På bakgrunn av dette kan statsministerens holdning
200 under trontaledebatten i 1937 forklares, om ikke akkurat undskyldes.

Av hensyn til de indre brytninger i sitt parti regnet regjeringen som så at den
stod friere og kunde lettere baute sig frem og efterhvert tekkes flere i sitt parti
ved snart å bruke det ene og snart det annet parti til støtte. Hensynet til landet
205 måtte denne gang som så ofte før vike for hensynet til partiet. Men for det annet
er det klart at for at en slik utglidning kan finne sted må flere partier være villig
til å gi regjeringen sin støtte mer eller mindre betinget og avgrenset.

Og som saken her lå an var det nokså forklarlig at regjeringen under de
210 forhåndenværende omstendigheter fallt for fristelsen til å drive balansepolitikk.
For det er en kjent sak at venstre efterhvert er blitt mere og mere misfornøid og
sjalu efter partiet blev koblet ut. Og da partiet ikke ganske er blottet for politiske
taktikere, lærte de nokså snart å dra nytte av uenigheten i regjeringspartiet - og
da ganske særlig striden mellem forbrukerfløien og den mere jordbruksvennlige
215 produksjonsfløi i Arbeiderpartiet. Mowinckel har stadig mere åpenlyst vist
regjeringen tilnærmelser og i vinter så det flere ganger ut som om forbruker-
funksjonær-venstre og forbrukerfløien i Arbeiderpartiet skulde finne hverandre
til politisk samarbeide, den mest uheldige politiske utvikling som jeg kan tenke
mig i vårt land.

220

Men endelig for det tredje, Bondepartiet må også ta sin del av skylden for at vi
fikk nesestyveren under trontaledebatten i 1937. Vi har ikke alltid vært så lette å

225 ha med å gjøre, ikke alltid enige, det lar sig ikke skjule at der også i vårt parti og i
vår stortingsgruppe er forskjellige syn og dette har igjen gjort at vi tildels har
vært litt tunge å forhandle med. Jeg fremholder her mitt syn på tingen ganske
åpent.

230 Jeg ser det som noe av en tragedie at mens vårt parti ved valget i 1936 på grunn
av kriseforliket mistet vår høi[r]e fløi til høires faderfavn, mistet vår
stortingsgruppe ved samme anledning sin venstre fløi. Velgerne våre forskjøv sig
til venstre, men samtidig blev gruppen forskjøvet til høire. Jeg legger ikke skjul
på at efter mitt syn har dette endel skyld i at det har gått som det har gjort.

235 Jeg har her ganske kort søkt å repetere og efter mitt syn søkt å klarlegge
bakgrunnen for den politiske situasjon som vi nu befinner oss i. Det lar sig
dessverre ikke nekte at vi i løpet av det siste halvannet år har tapt adskillig av vår
innflydelse hos regjeringen og vi har dermed mistet evnen til med held å gjøre
nye fremstøt.

240 Utviklingen går fort i vår tid. Kriseforlikets frukter er kommet i bakgrunnen for
andre ting. Der må stadig gjøres nye fremstøt, om lønnsomheten skal holdes
oppe. Stillstand er tilbakegang mere enn noen gang før.

245 Vi må snarest ut av den politiske bakevje som vi nu befinner oss i - en bakevje
som vi er kommet op i - som jeg har søkt å forklare - på grunn av forskjellige
forhold, men hvor vi efter min mening har en god del av skylden selv, vår
stortingsgruppe og endel av vår presse. Jeg kan ikke annet enn se det som noe av
en ulykke for den politiske utvikling i vårt land og for vårt parti at vi ikke har
250 hatt en enig stortingsgruppe og en enig presse som kunde gå helt og samlet inn
for kriseforliket, forklare det for folket og gått inn for det ved valget. Det vilde
inngitt respekt til alle sider, og styrket den del av Arbeiderpartiet som helder til
vårt grunnsyn og dermed lagt grunnlaget for forlenget samarbeide med
arbeiderregjeringen i kriseforlikets ånd. Men gjort gjerning kan ikke endres. Det
255 nytter litet å gråte over spilt melk.

Nu må vi se fremover.

260 Vi må ut av bakevjen, men hvorledes, det er det store spørsmål. Jeg antar de
fleste av oss er enige om at demokratiet kan kun bevares gjennom samarbeid.

Som den parlamentariske stilling nu er med flere partier og intet med flertall, vilde det snart bli uutholdelig hvis hvert parti setter sig ned og tviholder på sitt.

265 Mangler evnen til politisk samarbeide er ikke veien lang til diktaturet. - Nu tror jeg at de fleste av oss også er enige om at det politiske samarbeide bør skje på et tidlig tidspunkt under sakenes forberedelse. Det er forsent når en sak foreligger for Stortinget som en ferdig proposisjon, når pressen har fått tak i den til ensidig partiagitasjon, når partiene har forankret sig i sine standpunkter. Jo tidligere

270 samarbeidet kan begynne under forberedelsen og løsningen av en sak, dess bedre vilkår er der for et heldig resultat.

Derfor mener jeg at det partipolitiske samarbeide enten bør skje i form samlingsregjeringer, eller også i form av partipolitiske avtaler på noe lengere sikt

275 om løsningen av bestemte politiske saker eller løsning av et nermere avtalt og begrenset politisk program. Kriseforliket var et lite tilløp i retning av det siste.

Den slettteste form for politisk samarbeide, hvis vi i det hele kan kalle det samarbeide, er det som er praktisert hos oss i årene før kriseforliket og nu i det

280 siste år. Det gir bakgrunn for den simpleste form for politisk agitasjon, samtidig som det skaper et kappløp om de enkelte saker, hvorved partiene fristes og lokkes lengere bort fra sine prinsipper enn om de går i åpent samarbeide, ja til regjeringdannelse sammen med et annet parti.

285 Det er betegnende hvad føreren for det svenske bondeforbund, tidligere statsminister, nu landbruksminister i den svenske samlingsregjering sa om dette: Man står i fare for å komme lenger bort fra sin politiske grunnlinje i kappløpet om de enkelte saker enn ved et regjeringssamarbeide.

290 Mine herrer vil av dette forstå at jeg ser et fastere politisk samarbeide som en bydende nødvendighet for å komme frem til en sund løsning av de foreliggende politiske spørsmål. Hittil har vi stadig sett eksempler på at at sakene blir grepet av den politiske heksedans og blir hvirvlet rundt til de er så tilsølet at ingen liker dem i den form de blir vedtatt og almen politisk misnøie er følgen - eller der blir

295 et politisk kappløp hvori man i farten overser viktige sider, kanskje særlig det økonomiske grunnlag for det hele.

Både i Sverige og Finnland, ja i Danmark med for den saks skyld, har man sett disse store svakheter ved det jeg vil kalle tilfeldig politisk samarbeide og man er i

300 de to førstnevnte land nådd frem til et planmessig politisk samarbeide som har

gitt de beste resultater. Jeg antar at de fleste av oss er fremdeles enige, vi bør komme frem til et fastere planmessig politisk samarbeide. Men hvem skal samarbeide? Det er det store spørsmål. Mange innen vårt parti resonnerer som
305 så, - for et forholdsvis litet parti som Bondepartiet har det en viss risiko å samarbeide med andre på den måten, vi bør være et opposisjonsparti, ha greie, klart markerte saker som vi hårdt og uten sidehensyn kjemper for.

Jeg er klar over at meget taler for et slikt standpunkt, hvis vi ser rent agitasjons-
310 og partimessig på saken.

Efter denne linje vil det være lettere å holde partiet konsollideret, jeg tror også at det kanskje vil være den letteste vei til å øke stemmetallet, men for å fremme mest mulig av det som vi anser nødvendig for land og folk tror jeg ikke det er
315 noen god vei.

Vi må også være klar over at hvis vi velger denne vei, vil Arbeiderpartiet og venstre straks finne hverandre, og dette fører til at vi kommer i opposisjon sammen med høire og har lett for i den politiske agitasjon å komme til å bli slått
320 i hartkorn med høire. Dette vil vanskeliggjøre vår stilling til den del av bygdefolket som vi har størst interesse av å vinne. Det er arbeider- og småbønderne, og bøndernes arbeidere som vi først og fremst må vinne - om en og annen storbonde går til høire det er bare vel og bra. Men vi vinner ikke disse klasser av bygdefolket ved å bli slått sammen med høire. Det er intet parti som
325 idag i så høi grad som Bondepartiet har det i sin hånd å bestemme kursen for den politiske utvikling her i landet.

Som stillingen er idag er det ikke noe en stor del av venstre så gjerne vil, som å komme i fastere samarbeide med Arbeiderpartiet. En god del av Arbeiderpartiet
330 vil også gjerne i samarbeide med venstre. Jeg tror det for en stor del ligger i Bondepartiets hånd å avgjøre om dette samarbeide skal komme istand eller ikke. - Hvis et slikt samarbeide blir noe av, vil det for oss rent partimessig og agitasjonsmessig være en fordel, men allikevel ser jeg det som en ulykke for den politiske utvikling hos oss.

335 Det vilde bety at den forbruker- og socialpolitikkvenlige del av Arbeiderpartiet kom til å få overtaket sammen med venstre som alltid har hatt liten forståelse av betydningen av det økonomiske grunnlag.

I Danmark har man endel år hatt samarbeide mellom disse krefter, til ubotelig skade for landet. Der er bygget ut sociale reformer som snart henger i løse luften. Arbeidsløsheten har steget selv i de siste opgangsår og kløften mellom land og byer økonomisk sett faretruende stor. -

345

På den annen side har vi i Sverige, hvor der er politisk samarbeide mellom krefter som har et bedre utviklet øie for de økonomiske realiteter. Resultatet er så kjent, jeg behøver ikke komme nærmere inn på det, vi vet alle at Sverige har hatt en økonomisk utvikling som er enestående i verden i dag, og arbeidsledigheten er praktisk talt null.

350

Bondepartiet har et meget stort politisk ansvar i denne tid. Det vil være en ulykke som ikke er lett å bøte om vi driver Arbeiderpartiet og venstre i hverandres armer.

355

Før jeg går videre må jeg gjøre et litet sidesprang. Det har vært nevnt at man bør søke å få samarbeide mellom centrumspartiene - Bondepartiet, venstre og kristelig folkeparti. En regjering av disse vilde i realiteten være en flertallsregjering, da høire av to onder vilde velge det minste.

360

Nu er for det første ikke jeg så sikker på det. I Danmark foregår visse ting som tyder på at socialistene og høire holder på å finne hverandre. Men for det annet kan jeg ikke se det anderledes enn at i en rekke centrale økonomiske spørsmål og handelspolitiske spørsmål, organisasjonsspørsmål - i det hele i en rekke spørsmål som er i forgrunnen idag, er skillet i opfatning og syn størst mellom Bondepartiet og Mowinckelvenstre og Bondepartiet og Dagbladvenstre, og disse to slags venstre utgjør tilsammen tyngden av venstre. Mere skal jeg ikke si om den ting. Jeg vil bare føie til, at jeg tror det er en viss fare forbundet med å holde Arbeiderpartiet, det uten sammenligning største parti utenfor en samlingsregjering.

365

370

Det vil skape en politisk spenning som er farlig for den politiske utvikling.

Jeg kommer så til det tredje alternativ: Samarbeide mellom Bondepartiet og Arbeiderpartiet. Jeg betrakter statsministerens taler i Danmark og på Kongsberg som prøveballonger for å sondere vindretningen såvel innad i hans eget parti som utad i andre partier. Når det gjelder innstillingen til politisk samarbeide er Arbeiderpartiet delt iallfall i tre fraksjoner. Den ene vil ikke samarbeide med

375

380 noen, den synes regjeringen har ført en altfor forsiktig politikk, den er
misfornøidd med kriseforliket, med en rekke frontforandringer som er gjort i
forsvarsspørsmålet m.v. Den vil at regjeringen skal gå, så partiet kan komme
tilbake til den gamle uansvarlige opposisjons- og agitasjonsbasis. Den annen
fraksjon ser helst samarbeide med venstre. Og den tredje vil helst ha samarbeide
385 med Bondepartiet. -

Den del av Arbeiderpartiet som ønsker samarbeide med Bondepartiet, kan man
trygt si er partiets elite, særlig gjelder det utover landet, det er den del av partiet
som har fått smake ansvarets tukt i form av å være ordførere, formenn i styrer,
390 formannskapsmedlemmer, o.s.v. Der foregår i denne tid en sterk utvikling i
realpolitisk retning blant en stor del av Arbeiderpartiets folk. Vi har sett i
forsvarsspørsmålet og flere andre saker i Stortinget, men ennå mere ser man det
i kommunene. De får mere øie for betydningen av det økonomiske grunnlag
som vi i Bondepartiet har preket om i årevis, og blir klar over at det hjelper litet
395 med sociale reformer som henger i luften. Der er stadig flere og flere i
Arbeiderpartiet som blir klar over at vi f. t. er overmettet av sociale reformer i
forhold til vår økonomiske bæreevne - eller m. a. o. at vår socialpolitikk holder
på å kvele arbeidslivet med byrder som er over evne.

400 Kapitalens passivitet i de senere år, når det gjelder initiativ og nye tiltak har også
blant Arbeiderpartiet vakt oppmerksomhet og betenkeligheter. - Denne sterkere
realpolitiske innstilling i Arbeiderpartiet henger ganske sikkert sammen med at
arbeiderklassen med sine bedrede lønninger efterhvert mere føler skatter og
byrder som følger de sociale goder. Som han sa ordføreren i en av våre største
405 arbeiderstyrte landskommuner, da han i fylkesskattestyret var mot bedring av
reduksjonstabellen: Det går særlig utover arbeiderne. - Og som han sa til mig en
arbeiderpartiordfører i den største kommune i Buskerud:

"Vi i Arbeiderpartiet begynner å bli klar over at vi kan ikke bygge partiet og
410 landet på dem som ikke vil bygge selv, det vil bli å bygge nedover i stedet for
opover."

Jeg kan ikke se det anderledes enn at for den politiske utvikling i landet er det av
den største betydning at det politiske samarbeide skjer mellom krefter som har
415 sans for det økonomiske grunnlag og som har sans for en harmonisk opbygning
og utbygning av landets økonomiske liv. Slett selskap forderver gode sæder - jeg
vil ikke nettop si at Arbeiderpartiet har gode sæder, så de har så meget å få

fordervet, men der er i Arbeiderpartiet den senere tid visse tilløp til gode sæder
420 som ved at Arbeiderpartiet kommer i godt selskap kan bli utviklet og som ved at
partiet blir med på å løse positive saker på en gunstig måte, vil ytterligere
utvikles og befestes.

Jeg mener at vi bør være ytterst forsiktige med blankt å avvise den forståelse som
425 er i ferd med å utvikle sig i Arbeiderpartiet. Ved en klok optreden fra vår side
har vi nettopp nu en stor chance til å slå et slag for den likestillingspolitikk som
idag er mere brennende enn noensinde, om ikke jordbruket og bygdene skal
komme op i en ny lønnsomhets- og arbeiderkrise likeså vond som den vi nylig
har vært oppe i. - Nu vil ikke jeg med dette ha sagt at vi slik uten videre skal
430 melde oss til tjeneste hos Nygaardsvold, men jeg mener at vi heller ikke blankt
skal avvise tanken. Det har ofte vært hevdet at arbeiderregjeringen kom til i en
opgangstid og at den nok vil vite å hoppe av lasset og overlate boet til de
borgerlige, når nedgangstiden for alvor kommer. Nu har statsministeren høit og
tydelig innbudt til samarbeide. Blir denne inbydelse avslått kan regjeringen med
435 god grunn si, vi vilde gjerne ha fortsatt, men i samarbeide, vi fikk avslag, vi vil gå.
Og den kan gå, uten at noen kan si et vondt ord, fordi den stakk av da
vanskelighetene meldte sig.

Er det klokt å gi regjeringen en slik anledning til å gå?
440

Jeg mener at vi til en viss grad skal stille oss imøtekommende til statsministerens
innbydelse, men til en viss grad mener jeg at vi må stille våre betingelser.

En eventuell samlingsregjering av Bondepartiet og Arbeiderpartiet kan kun
445 dannes på grunnlag av et begrenset program som man i forveien er blitt enig om
å løse.

Avgjørende stridsspørsmål må man bli enige om å la ligge. Men jeg tror sikkert
her er nok av viktige saker som vi kan bli enige om å løse. Vi har for det første
450 likestillingskravet som nu er mere aktuelt enn noensinde. -

Ikke bare aktuelt, men brennende, om ikke urettferdigheten skal bli for stor.
Der er i Arbeiderpartiet stigende forståelse av dette krav. Vi har iallfall langt
mindre utsikt til å få løst det ved hjelp av andre partier. Vi har problemet
455 samfundsmakt kontra organisasjonsmakt.

Dette problem har ingen utsikt til løsning uten ved samarbeide mellom Bondepartiet og Arbeiderpartiet.

460

Jeg henviser angående dette spørsmål til mitt innlegg i trontaledebatten i år. Spørsmålet er så stort at det kunde trenge et helt foredrag. Det er ikke tid her å komme inn på disse ting. Jeg vil bare ha sagt at det er et spørsmål som må løses hvis vi skal beholde demokrati og folkestyre. I Sverige er man kommet igang med å løse enkelte sider av spørsmålet. -

465

Tiden tillater ikke at jeg kommer inn på flere spørsmål. Jeg vil bare ha sagt at Bondepartiet og Arbeiderpartiet har nok av positive ting å samarbeide om, og samarbeide slik at løsningen faller sammen med begge partiers interesser. Jeg mener at tiden nu på mange måter ligger tilrette for et slikt samarbeide. For å nevne noen: Den truende stilling ute i verden. Glansen er gått av sovjet. De sociale reformer har spillet fallitt i Frankrike. De gode resultater av samarbeidet i Sverige og Finnland. Regjeringen har sittet så lenge at den har lært et og annet.

470

Dette er partiets første landsmøte. Det skal trekke opp linjene fremover for den første tid. Skal vi holde og utvide kontakten med ungdommen og fremtiden må linjene være positive, ikke bremseklosser. Men betingelsen for at vi med styrke kan gå inn i arbeidet, og betingelsen for at vi kan bli så sterke, at vi kan være med å bestemme resultatkraftens retning i et samarbeide - det er, mine herrer, enighet og lojalitet.

475

480

Landsmøtet er partiets høyeste myndighet. For landsmøtets avgjørelser har vi alle å bøye oss, hvis vi vil stå i partiet. Kan vi ikke bøye oss, får vi gå. Vi trenger mere disiplin og lojalitet i partiet. Landsmøtet skal nu stikke ut linjene for den politiske kurs. Vi må legge kursen slik at vi beholder ungdommen som vil noe. Vi må legge kursen slik at vi erobrer de brede lag av bygdefolket hvis interesser vi skal ivareta.

485

De som ikke tåler at vi legger skuta opp til vinden får gå fra borde. Båten vil alltid krenge når seilassen er frisk.

490

495

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/var-politikk>

500

505

510

515

520

525

530